

رفتارشناسی امام خمینی علیه السلام با همسر

حجت الاسلام والمسلمین عیسی عیسی زاده*

اشاره

روش الگویی، از بهترین و مؤثرترین روش‌های تربیت انسانی است. یکی از شخصیت‌های عصر ما که سیره او در ابعاد گوناگون زندگی می‌تواند الگوی ارزشمندی برای همگان باشد، امام خمینی علیه السلام است. همان گونه که بهره‌گیری از سیره آن عزیز سفرکرده در عرصه‌های فردی و سیاسی، آثار و برکات فراوانی را به همراه دارد، الگو قرار دادن سیره خانوادگی ایشان نیز می‌تواند برای خانواده‌ها الهام‌بخش و کمال‌آفرین باشد. در این نوشتار می‌کوشیم تا خوانندگان محترم را با سیره و رفتار امام علیه السلام در برخورد با همسر گرامی‌شان آشنا سازیم. احترام و محبت به همسر، توجه به سلامتی او، خوب سخن گفتن با همسر و مراعات حال او و نیز توصیه به فرزندان در رعایت احترام همسر، از جمله رفتارهای اخلاقی و معنوی امام خمینی علیه السلام در مواجهه با همسر خویش است که برای دستیابی به خانواده‌ای سالم، شایسته توجه است.

الف- احترام و محبت به همسر

احترام و محبت در روابط خانوادگی، نقش بسیار مهمی در سلامت خانواده دارد. هرچه احترام و محبت بیشتر باشد، زندگی خانوادگی از آرامش و لذت افزون‌تری برخوردار خواهد بود. حفظ حرمت زنان و رعایت آداب معاشرت با آنان، از توصیه‌های خداوند بر مردان است.^۱

شادابی کانون خانواده، بستگی به حضور بانشاط زن در این کانون دارد؛ اما نشاط زن، به احترام و محبت مرد و زن به یکدیگر وابسته است. زن به فرموده علی علیه السلام، همچون

* عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

۱. سوره نساء، آیه ۱۹: «وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ؛ با زنان به طور پسندیده معاشرت کنید.»

ریحانه است؛^۱ یعنی همانند یک گل است و به‌راستی طراوت یک گل، مرهون مراقبت باغبانی مهربان است.

استاد مطهری لزوم عشق، احترام و ابراز محبت نسبت به زن را با تشبیه زیبایی این گونه بیان کرده‌اند: «مرد، مانند کوهسار است و زن به منزله چشمه و فرزندان، گلها و گیاهان. چشمه باید باران کوهسار را دریافت و جذب کند تا بتواند آن را به صورت آب صاف و زلال بیرون دهد و گل و سبزه‌ها را شاداب و خرم کند. پس همان گونه که رکن حیات دشت، باران کوهستانی است، رکن حیات خانوادگی نیز احساسات و عواطف مرد نسبت به زن می‌باشد که در پرتو آن، هم زن، هم زندگی و هم فرزندان، صفا و جلا و خرمی می‌گیرد.»^۲

به سبب این نیروی عظیم و اثربخشی فوق‌العاده آن است که در دین مقدس اسلام، از جانب پیامبر ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام سفارش‌های بسیاری در زمینه محبت و اظهار علاقه نسبت به همسر بیان شده است؛ چنانکه رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده: «خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِكُمْ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي؛ مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا كَرِيمٌ وَلَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا لَثِيمٌ»^۳ بهترین شما، بهترین‌تان با خانواده است و من، بهترین شما با خانواده هستم. جز اهل کرامت، زنان را تکریم نکنند و جز انسان‌های پست، زنان را تحقیر ننمایند.» در سخن دیگر، حضرت فرمود: «هر گاه ایمان بنده‌ای زیاد شود، محبتش نسبت به همسر زیاد می‌شود.»^۴

امام صادق علیه‌السلام نیز در این باره فرموده: «من گمان ندارم که بر ایمان مردی، خیری اضافه شود، مگر آنکه محبت و علاقه او به همسرش زیادتر شود.»^۵ و در جایی دیگر فرمود: «مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ حُبُّ النِّسَاءِ؛^۶ دوست داشتن همسر (زن)، از اخلاق انبیا است.» مولای رومی در باره اثر محبت، این گونه سروده است:

از محبت تلخ‌ها شیرین شود   وز محبت مس‌ها زرین شود

۱. نهج البلاغه، نامه ۳۱: «الْمَرْئَةُ رِيحَانَةٌ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ.»

۲. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۶۹ش، ص ۲۸۷.

۳. الممتقی الهندی، علاء الدین، علی بن حسام الدین، کنز العمال، بیروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۱۳ق، ج ۴۳، ص ۵۰.

۴. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم: مؤسسه آل‌البیت، ۱۴۰۵ق، ج ۱۴، ص ۱۵۷.

۵. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل‌البیت، ۱۴۰۹ق، ج ۱۴، ص ۱۵۷.

۶. نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، پیشین، ج ۱۴، ص ۱۵۷.

از محبت دُردها صافی شود   وز محبت دُردها شافی شود
از محبت خارها گل می شود   وز محبت سرکه‌ها مُل می شود

یکی از شخصیت‌هایی که توانسته است با عمل کردن به توصیه‌های قرآن کریم و ائمه هدی علیهم السلام در برخورد با همسر خویش، الگوی ارزشمندی برای همه همسران باشد، امام خمینی علیه السلام است؛ همان گونه که در عرصه‌های دیگر زندگی نیز، یکی از بهترین الگوها بعد از معصومین علیهم السلام می‌باشد.

ایشان در برخورد و رفتار با همسر مکرمه‌شان، نمونه‌هایی را از خود به یادگار گذاشتند که الگوگیری از آنها می‌تواند فضای خانه را معطر سازد و صفا و صمیمیت را به جمع خانواده هدیه نماید.

در اینجا به چند نمونه از احترام و محبت امام علیه السلام به همسرشان اشاره می‌شود:

۱. نقش فداکاری همسر در احترام به وی

زهره اشراقی، نوه امام علیه السلام نقل کرده است: «یک بار که همسر امام به مسافرت رفته بودند، امام خمینی خیلی دل‌تنگی می‌کردند. وقتی ایشان اخم می‌کردند، ما به شوخی می‌گفتم: اگر خانم باشند، آقا می‌خندند. وقتی نباشند، آقا ناراحت هستند و اخم می‌کنند. خلاصه ما هرچه سربه‌سر آقا گذاشتیم، اخم ایشان باز نشد. بالأخره من گفتم: خوش به حال خانم که شما این قدر دوست‌شان دارید و امام گفتند: خوش به حال من که چنین همسری دارم. فداکاری که خانم در زندگی کردند، هیچ کس نکرده است.»^۱

۲. احترام به همسر هنگام غذا خوردن

صدیقه مصطفوی، دختر امام علیه السلام نقل کرده است: «مادر اگر سر سفره نمی‌نشستند، امام غذا نمی‌خوردند، منتظر می‌ماندند؛ ولو اینکه همه سر سفره حاضر باشند. وقتی که والدۀمان می‌آمد، آقا شروع به خوردن غذا می‌کردند. احترام امام به خانم، آنچنان بود که اگر بگویم که در طول ۶۰ سال زندگی، امام زودتر از خانم دست‌شان توی سفره نرفت، دروغ نگفته‌ام.»^۲

۱. میر شکاری، اصغر، هم نفس بهار، تهران: عروج، ۱۳۸۹ش، ص ۲۲۶.

۲. رجایی، غلامعلی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی علیه السلام تهران: انتشارات عروج، ص ۷۰.

۳. احترام به تصمیم همسر در تربیت فرزندان

اسلام، مکتب تربیت است و والدین را به تربیت نیکوی خود و فرزندان‌شان سفارش و تشویق نموده است. خداوند متعال در قرآن کریم فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا؛^۱ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده‌تان را از آتش نگاه دارید.»

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز در این مورد می‌فرماید: «أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا آدَابَكُمْ يَغْفِرْ لَكُمْ؛^۲ فرزندان خود را گرامی بدارید و آنان را خوب تربیت کنید.»

پدر و مادر در جایگاه محوری‌ترین عنصر تعاملات خانوادگی، وقتی به آموزه‌های اخلاقی در روابط همسری توجه و التزام داشتند، می‌توانند الگوی قابل قبول و ارزنده‌ای برای انتقال مفاهیم و آموزه‌های دینی به فرزندان خود باشند. بر این اساس، احترام به همسر می‌تواند نقش مهمی در تربیت فرزندان داشته باشد.

فریده مصطفوی، دختر امام بُيُوتِي در توجه ایشان به نکته مهم تربیتی، می‌گوید: «یادم می‌آید که بچه بودم و با توپ توی اتاق بازی می‌کردیم. توپ را زدیم و شیشه را شکستیم. آقا (امام) خیلی ناراحت، آمدند که ما را تأدیب کنند که چرا این کار را کردیم، من گفتم: خانم به ما گفتند: در اتاق بازی کنید، عیبی ندارد. تا من این را گفتم، ایشان هیچ نگفتند و سرشان را پایین انداختند و از اتاق بیرون رفتند و ما را تنبیه نکردند.»^۳

۴. احترام به مهمانان همسر

مرضیه حدیده‌چی نقل کرده است: «امام، خانم‌شان را در خانه به شکلی آزاد می‌گذاشتند و به او احترام می‌کردند که مثلاً روزی که خانم مهمان خصوصی داشتند، می‌آمدند از ایشان اجازه می‌گرفتند و می‌پرسیدند: امروز می‌توانم به این قسمت بیایم و غذا بخورم یا می‌توانم بیایم و داخل حیاط قدم بزنم؟»^۴

۱. سوره تحریم، آیه ۶.

۲. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، قم: دار الحدیث، ۱۳۷۹ش، ج ۲، ص ۱۰۳.

۳. ستوده، امیررضا، پابه‌پای آفتاب، تهران: انتشارات پنجره، ۱۳۸۱ش، ج ۳، ص ۱۳۳.

۴. رجایی، غلامعلی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پیشین، ص ۷۵ و ۷۶.

۵. احترام به همسر هنگام عصبانیت

همسر امام، خانم خدیجه تفسی، در باره برخورد امام علیه السلام با ایشان گفته است: «امام، به من خیلی احترام می گذاشتند و خیلی اهمیت می دادند؛ یعنی یک حرف بد یا زشت به من نمی زدند. ایشان در اوج عصبانیت، هرگز بی احترامی و اسائه ادب نمی کردند. همیشه در اتاق جای خوب را به من تعارف می کردند و همیشه تا من نمی آمدم، سر سفره خوردن غذا را شروع نمی کردند. به بچه ها هم می گفتند: صبر کنید تا خانم بیایند.»^۱

۶. احترام به همسر هنگام سفر

مسیح بروجردی، نوه امام علیه السلام گفته است: «همسر امام وقتی می خواستند مسافرت بروند، در هر ساعتی از روز که بود، حتی اگر ساعت دو بعد از ظهر که وقت استراحت امام بود، ایشان با همه نظمی که در برنامه روزانه زندگی خود داشتند، به احترام خانم تا در حیاط منزل تشریف می آوردند و خانم را بدرقه می کردند و موقعی که همسر امام از مسافرت بر می گشتند، اگر فصل گرما بود، امام دستور می دادند که یک چیز خنک درست کنند و هندوانه ای آماده کنند، یا اگر فصل سرما بود، می فرمودند اتاق را گرم کنند.»^۲

۷. نقش وفاداری در احترام همسر

زهرا اشراقی، نوه امام علیه السلام نقل می کند: «یک بار از امام پرسیدم: شما چرا این قدر به خانم علاقه دارید؟ گفتند: برای اینکه خیلی وفادار بوده، خیلی فداکار بوده، زجری که خانم کشیده، هیچ کس نکشیده. همیشه به خانم می گفتند: از من راضی باش؛ من خیلی در حقت بدی کرده ام.»^۳

ب - توجه به سلامتی همسر

یکی از عواملی که می تواند سبب تحکیم خانواده و باعث دلگرمی همسر در زندگی شود، توجه شوهر به سلامتی همسر است؛ زیرا این توجه از نشانه های عشق واقعی به

۱. همان، ص ۷۷ و ۷۸.

۲. همان، ص ۸۱.

۳. همان، ص ۶۹.

همسر است و ابراز نگرانی از هر گونه ناراحتی و بیماری همسر، سبب زیاد شدن علاقه بین زوجین خواهد شد. توجه امام خمینی علیه السلام در اهمیت دادن به سلامتی همسر خویش، می‌تواند الگوی ارزشمندی برای همگان باشد.

بنا بر اظهارات یکی از خدمتکاران امام علیه السلام: «یک بار خانم امام، ناراحتی معده پیدا کرد که قرار شد به بیمارستان منتقل شوند و نمونه برداری شوند. امام به من فرمودند: لحظه به لحظه وضعیت خانم را تلفنی بپرس و به من اطلاع بده؛ که [این امر،] نشان‌گر توجه و اهتمام خاص امام به وضع مزاجی خانم بود و من هم لحظه به لحظه وضعیت را به امام گزارش می‌کردم. هم‌زمان با اینکه همسر امام را آماده عمل در بیمارستان می‌کردند، امام به من پنجاه هزار تومان پول دادند تا در میان مردم مستضعف جنوب شهر تقسیم کنم. بعد که خبر رضایت‌بخش بودن عمل جراحی را به امام دادم، بیست هزار تومان دیگر به من دادند و فرمودند: «خرج خانواده خودت باشد»^۱.

در همین باره یکی از دختران امام علیه السلام می‌گوید: «یک زمانی، هم امام بیمار بودند و هم خانم. ما معمولاً دو سه نفر بودیم. اگر یکی از ما نزد امام می‌ماند، فوراً می‌گفتند: من کسی را نمی‌خواهم، بروید پیش مادرتان. و با اوقات تلخی ما را از اتاق بیرون می‌کردند که خانم تنها نماند»^۲.

دختر دیگر امام علیه السلام نیز در این باره گفته است: «در آخرین لحظه‌های عمر امام که در شرایط سختی به سر می‌بردند، هر وقت چشم باز می‌کردند، اگر قادر به صحبت بودند، می‌گفتند: خانم چطورند؟ می‌گفتیم: خانم خوب‌اند، بگوییم بیایند پیش شما؟ می‌گفتند: نه، خانم کمرشان درد می‌کند، بگذارید استراحت کنند. چون خانم یک هفته قبل از عمل آقا، به مناسبتی کمرشان یک مقدار ناراحتی پیدا کرده بود که دکتر گفته بود: باید مدتی استراحت کنند»^۳.

ج - نیکو سخن گفتن

فرق بین آدم و حیوان ادب است آدمی زاد اگر بی‌ادب است آدم نیست

۱. همان، ص ۷۲.

۲. ستوده، امیررضا، پایه‌پای آفتاب، پیشین، ج ۱، ص ۱۷۴.

۳. رجایی، غلامعلی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی علیه السلام پیشین، ص ۸۰.

یکی از مواردی که تأثیر بسیاری در سلامت خانواده دارد و بارزترین مصداق تکریم و احترام به همسر می‌باشد، شیوه برقراری ارتباط کلامی زن و شوهر و رعایت ادب نسبت به یکدیگر است؛ به سخن دیگر، بسیاری از دعوای خانوادگی از رعایت نکردن ادب و عدم توانایی زوجین در رساندن مقصود به یکدیگر است. کلمات، بار عاطفی دارند و می‌توانند بر مخاطب، اثر مثبت یا منفی بگذارند.

به عنوان مثال، اگر شوهر در جواب به سؤال همسرش که می‌پرسد: چرا غذا نمی‌خوری؟ مگر غذا خورده‌ای؟ بگوید: «با اینکه بوی غذایت آدم را به اشتها می‌آورد، اما نمی‌دانم چرا میل ندارم!»، این گونه سخن گفتن، بسیار ارزشمندتر و اثرگذارتر است از اینکه بگوید: «از این غذا خوشم نمی‌آید یا کجا غذا خوردم، باز کج خیال شدی!»

پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله در باره تأثیر سخن نیکوی شوهر بر همسر فرمودند: «قَوْلُ الرَّجُلِ لِمَرْئَتِهِ إِنِّي أُحِبُّكَ لَا يَذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَدًا!»^۱ سخن مرد به همسر خود که دوست دارم، هرگز از قلب زن بیرون نمی‌رود.»

امام خمینی ره نیز در برخورد کلامی با همسر مکرمه خویش سیره ارزشمندی به یادگار گذاشتند که در اینجا به بعضی از آنها اشاره می‌شود.

همسر امام ره در شیوه سخن گفتن امام ره با وی می‌گوید: «امام به من خیلی احترام می‌گذاشتند و خیلی اهمیت می‌دادند؛ یعنی یک حرف بد یا زشت نمی‌زدند. ایشان حتی در اوج عصبانیت، هرگز بی‌احترامی و اسائه ادب نمی‌کردند.»^۲

امام خمینی ره علاوه بر رعایت ادب در گفتار، نهایت ادب را حتی در نگارش نامه به همسرش نیز رعایت می‌کرد که در اینجا به یکی از آن نامه‌ها اشاره می‌شود:

«تصدقت شوم، الهی به قربانت بروم. این مدت که مبتلای به جدایی از آن نورچشم عزیز و قوت قلبم گردیدم، متذکر شما هستم و صورت زیبایت در آینه قلبم منقوش است. عزیزم، امید دارم خداوند شما را به سلامت و خوش در پناه خودش حفظ کند. [حال] من با هر شدتی باشد، می‌گذرد؛ ولی بحمدالله تاکنون هر چه پیش آمد، خوش بوده و الآن در شهر زیبای بیروت هستم. حقیقتاً جای شما خالی است. فقط برای

۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، پیشین، ج ۱۴، ص ۱۰.

۲. رجایی، غلامعلی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی ره پیشین، ص ۷۸.

تماشای شهر و دریا خیلی منظره خوشی دارد. صد حیف که محبوب عزیزم همراه نیست که این منظره عالی به دل بچسبد... من از قیل همه نایب الزیاره هستم. به خانم شمس آفاق سلام برسانید و به آقای دکتر سلام برسانید. به خاورسلطان و ربابه سلطان سلام برسانید. ایام عمر و عزت مستدام. تصدقت، قربانت، روح الله.»^۱

د- همیاری و همکاری در کارهای خانه

همکاری مرد در کارهای خانه، از دیدگاه اسلام بسیار ارزش مند است. رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که بهترین الگو برای همه انسانها است، هم خودش در کارهای منزل مثل دوشیدن گوسفند و شتر، جارو کردن و وصله کردن جامه، همکاری می کرد و هم دیگران را به این کار سفارش می نمود.

امیر مؤمنان، علی عَلِيٌّ فرموده است: «دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ وَ فَاطِمَةُ جَالِسَةٌ عِنْدَ الْقَدْرِ وَأَنَا أَنْقَى الْعَدَسِ قَالَ: يَا أَبَا حَسَنِ قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: إِسْمَعْ مِنِّي وَ مَا أَقُولُ إِلَّا مَا أَمَرَ رَبِّي. مَا مِنْ رَجُلٍ يُعِينُ امْرَأَتَهُ فِي تَبَيْتِهَا إِلَّا كَانَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ عَلَى بَدَنِهِ عِبَادَةٌ سِنَةِ صِيَامٍ نَهَارِهَا وَقِيَامٌ لَيْلِهَا وَ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أَعْطَاهُ الصَّابِرِينَ...»^۲ روزی رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بر ما وارد شد، در حالی که فاطمه عَلَيْهَا السَّلَامُ بر سر دیگ غذا بود و من عدس پاک می کردم. حضرت فرمود: ای ابوالحسن! گفتم: بله، ای رسول خدا! فرمود: از من بشنو و من جز آنچه پروردگارم مرا بدان فرمان داده است، نمی گویم؛ هیچ مردی به همسرش کمک نمی کند، مگر اینکه در ازای هر موی بدنش، برایش عبادت یک سال باشد که روزهایش به روزه و شبهایش به نماز شب بگذرد و خدای متعال ثواب صابران را به او بخشد...»

در روایت دیگر آمده است که روزی رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خانه علی عَلِيٌّ وارد شد. او و فاطمه عَلَيْهَا السَّلَامُ را دید که با کمک هم با آسیاب دستی، گندم آرد می کنند. حضرت فرمود: کدام خسته ترید؟ علی عَلِيٌّ فرمود: فاطمه، خسته تر است. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به فاطمه فرمود:

---

۱. صحیفه امام، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ج ۱، ص ۲ و ۳؛ سعادت مند، رسول، درس هایی از امام، قم: تسنیم، ۱۳۹۰ش، ص ۱۷۷.
۲. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، بیروت: دار الاضواء، ۱۴۰۵ق، ج ۱، ص ۱۴۶؛ دلشاد تهرانی، مصطفی، سیره نبوی، تهران: دریا، ۱۳۸۶ش، ج ۴، ص ۴۲۹.

دخترم برخیز! فاطمه برخاست و حضرت به جای او نشست و علی را در آرد کردن گندم کمک کرد.^۱

امام صادق علیه السلام نیز در این باره فرمود: «كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَحْتَطِبُ وَيَسْتَسْقِي وَيَكْنِسُ وَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَطْحَنُ وَتُعِينُ وَتُخَبِرُ»^۲ امیر مؤمنان علیه السلام هیزم جمع می کرد و آب می کشید و جارو می کرد و فاطمه علیه السلام آرد تهیه می کرد و خمیر درست می کرد و نان می پخت.

امام خمینی علیه السلام نیز با پیروی از اجداد طاهرین خود به انجام این عمل ارزشمند توجه داشت. عروس ایشان در این باره می گوید: «چون بچه های شان شبها خیلی گریه می کردند و تا صبح بیدار می ماندند، امام شب را تقسیم می کردند؛ یعنی مثلاً دو ساعت خودشان از بچه نگه داری می کردند و خانم می خوابیدند و دو ساعت خود می خوابیدند و خانم بچه ها را نگه داری می کرد. روزها بعد از تمام شدن درس، امام ساعتی را به بازی با بچه ها اختصاص می دادند تا کمک خانم در تربیت بچه ها باشند.»^۳

یکی از دختران امام علیه السلام در همین باره گفته است: «یک روز، مادرم مهمان داشتند. مهمان حالا یا سرزده آمده بود و یا بالأخره کارها درست و آماده نبودند. یادم هست، خانم با دست پاچگی می خواستند شیرینی و میوه ای جور کنند. آقا گفتند: «نه، شما بروید پیش مهمانها!» و خودشان به طرف سماور رفتند. آن موقع سماور ذغالی بود و خیلی هم سخت می گرفت. آقا این قدر سماور را تکان دادند تا بگیرد و چایی جور کردند و تشریفات چیدند و نگذاشتند خانم مهمانها را تنها بگذارند و بیایند اتاق دیگر کار کنند.»^۴

مصطفی کفاش زاده می گوید: «خانمی در پاریس که گاهی به منزل امام می آمدند و در امور منزل کمک می کردند، می گفت: «گاهی اوقات وقتی که نماز صبح و دعای صبح امام تمام می شد، امام به آشپزخانه می آمد و ظرفها را می شست.»^۵

۱. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، بیروت: مؤسسة الوفا، ۱۴۰۳ق، ج ۴۳، ص ۵۰ و ۵۱.

۲. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، پیشین، ج ۱۲، ص ۳۹.

۳. طباطبایی، فاطمه، روزنامه اطلاعات، ویژه نامه ۶۹/۳/۱۴.

۴. ستوده، امیررضا، پابه پای آفتاب، پیشین، ج ۱، ص ۱۷۳.

۵. رجایی، غلامعلی، برداشت هایی از سیره امام خمینی علیه السلام پیشین، ص ۶۰.

مرضیه حدیده‌چی در این مورد می‌گوید: «روزی بر حسب اتفاق، تعداد مهمانان منزل امام زیاد شده بود. پس از صرف غذا و جمع کردن ظروف، دیدم امام به آشپزخانه آمدند. چون وقت وضو گرفتن‌شان نبود، پرسیدم: چرا امام به آشپزخانه آمدند؟ امام فرمودند: چون امروز ظروف زیاد است، آدمم کمک‌تان کنم.»^۱

هـ. مراعات حال همسر

درک شرایط متقابل و مراعات حال همدیگر از سوی زوجین، نقش بسیار مهمی در آرامش بخشی فضای خانواده و تربیت صحیح فرزندان دارد. سیره امام خمینی علیه السلام در این مورد می‌تواند الگوی اثربخشی برای خانواده باشد که در اینجا به ذکر چند نمونه بسنده می‌کنیم:

همسر امام علیه السلام در باره این ویژگی امام علیه السلام می‌گوید: «اوایل زندگی‌مان، هفته اول یا ماه اول، یادم نیست، به من گفتند من به تو کاری ندارم؛ به هر صورت که میل داری، لباس بخر و بپوش؛ اما آنچه از تو می‌خواهم، این است که واجبات را انجام بدهی و محرمات را ترک کنی؛ یعنی گناه نکن، به مستحبات خیلی کاری نداشته باش. به کارهای من کاری نداشتند. هر طوری که دوست داشتم، زندگی می‌کردم. به رفت‌وآمد با دوستانم کاری نداشتند و اینکه چه وقت بروم، چه وقت برگردم. ایشان به درس و تحصیل مشغول بودند و من هم سرم به کار خودم بود.»^۲

ایشان در جایی دیگر فرمودند: «بنده تا یاد دارم و در طول زندگی مشترک با ایشان هر شب (همیشه) به نماز شب می‌ایستادند و سعی داشتند که مزاحم من یا بچه‌ها نباشند. حتی یک شب هم ما به خاطر نماز شب آقا بیدار نشدیم؛ مگر اینکه مثلاً خودمان بیدار بودیم. مسافرت هم که می‌رفتیم، آقا برای نماز شب که بیدار می‌شدند، طوری حرکت می‌کردند و آهسته راه می‌رفتند و وضو می‌گرفتند که مزاحم دیگران نشوند.»^۳

۱. وجدانی، مصطفی، سرگذشت ویژه از زندگی امام خمینی علیه السلام تهران: پیام آزادی، ۱۳۸۹ش، ج ۴، ص ۶۰.

۲. رجایی، غلامعلی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی علیه السلام پیشین، ص ۱۵.

۳. همان، ص ۵.

و- پرهیز از برخورد آمرانه

یکی از عواملی که می‌تواند سبب تحکیم خانواده و جلوگیری از هر گونه ایجاد ناراحتی در فضای خانواده شود، پرهیز از دستوری برخورد کردن با همسر می‌باشد؛ به‌ویژه در باره کارهایی که انجام آن بر همسر واجب نیست.

حضرت امام علیه السلام در رعایت این مسأله آنچنان دقت داشتند که یکی از دختران‌شان می‌گوید: «من ندیدم در طول زندگی، امام به خانم‌شان بگویند: در را ببندید. بارها و بارها می‌دیدم که خانم می‌آمدند و کنار آقا می‌نشستند؛ ولی امام خودشان بلند می‌شدند و در را می‌بستند و حتی وقتی پا می‌شدند، به من هم نمی‌گفتند که در را ببندم. یک روز [وقتی] من به آقا گفتم: خانم که داخل اتاق می‌آیند، همان موقع به ایشان بگویید در را ببندند، گفتند: من حق ندارم به ایشان امر کنم؛ حتی به صورت خواهش هم چیزی از ایشان نمی‌خواستند.»^۱

در این باره همسر امام می‌گوید: «امام در طی این سال‌های طولانی زندگی مشترک، هرگز از من نخواستند یک فنجان چای به ایشان بدهم. آقا چای را خودشان آماده می‌کردند و به محض نوشیدن چای، فنجان را می‌شستند.»^۲

ز- توصیه به حفظ منزلت همسر بعد از مرگ

یکی از نشانه‌های وفاداری مرد به همسر، توجه به حفظ منزلت او بعد از مرگ خودش می‌باشد؛ با این توضیح که سفارش لازم را در باره احترام او به فرزندان بکند و امکانات لازم را برای معاش وی مهیا سازد.

در سیره امام خمینی علیه السلام نکات ارزشمندی در این باره وجود دارد که می‌تواند الگوی خوبی باشد. در اینجا به برخی از این نکات اشاره می‌شود.

مرحوم احمد آقا، فرزند امام علیه السلام فرمودند: «هر وقت برای امام حادثه‌ای مانند بیماری اتفاق می‌افتاد، ایشان نزدیکان را فرا می‌خواندند و سفارش مادرمان را می‌کردند. از سختی‌ها و مشقاتی که مادرمان کشیده است، صحبت می‌کردند و می‌فرمودند: باید رضایت مادرتان را جلب کنید. روزهای آخر عمر، ایشان مرا خواستند و باز سفارش

۱. همان، ص ۶۴.

۲. مجله طوبی، خرداد و تیر ۱۳۸۵، شماره ۷، ص ۱۱۹.

مادرم را کردند و فرمودند: مادرت، به جز خدا کسی را ندارد؛ مبادا بر خلاف میلش کاری انجام دهی.^۱ در همین خصوص، در جایی دیگر امام خمینی^{علیه‌السلام} به احمد آقا فرمود: «خانم را مواظب باشید که بعد از من به ایشان بد نگذرد.»^۲

نتیجه

مهم‌ترین نکاتی که از سیره امام خمینی^{علیه‌السلام} در برخورد با همسر مکرمه‌شان می‌توان بدان اشاره کرد، عبارت‌اند از:

۱. همسر، نقش فراوانی در دستیابی شوهر به اهداف خویش دارد.
۲. احترام به شخصیت همسر و ابراز محبت به وی، فراهم‌کننده زمینه فداکاری او در ناملایمات زندگی است.
۳. حفظ حرمت همسر، به‌ویژه در حضور فرزندان، سبب موفقیت بیشتر همسر در تربیت فرزندان می‌شود.
۴. توجه شوهر به سلامت همسر و مراعات حال وی، سبب دلگرمی و اعتماد بیشتر وی به شوهرش خواهد بود.
۵. بی‌توقعی شوهر از همسر در انجام امور غیر واجب و پرهیز از هر گونه دستوری برخورد کردن با او، سبب حاکم شدن روح صفا و صمیمیت در خانواده می‌شود.
۶. رعایت ادب توسط شوهر هنگام سخن گفتن با همسر، موجب رعایت آن از سوی فرزندان خواهد شد.
۷. توجه نمودن شوهر به اطاعت‌پذیری فرزندان از دستورات همسر، سبب استحکام پیوند زناشویی و دلگرمی همسر می‌گردد.
۸. رعایت توصیه‌های اسلام از سوی همسران نسبت به یکدیگر، سبب دستیابی به زندگی موفق، سالم و سعادت‌مند خواهد شد.

---

۱. همان.

۲. عارفی، حسن، مجله حضور، ش ۸، ص ۷۱ و ۷۲؛ رجایی، غلامعلی، برداشت‌هایی از سیره امام خمینی^{علیه‌السلام} پیشین، ص ۶۸.